

Принципът за постоянна гора и природосъобразното горско стопанство – минало и настояще

Инж. Димитър БОЯДЖИЕВ – Институт за гората – БАН

(Продължение от брой 1)

Лесовъдството, което стои зад концепцията „постоянна гора“ (Dauerwald) не може да се опише така точно, както традиционните лесовъдски системи. Това се дължи на факта, че основните постулати трябва да се претворяват на дело в условията на произлязла от сечищната форма високостъблена стопанска гора. Преминаването към друг вид стопанство е възможно само с постепенни и търпеливи действия. Не съществуват и подробни указания, каквито има за постепенните, фемелните (котловинните) или первазните сечи. Всяко лесничейство има свои правила за целта. За да се опознаят основните похвати в практиката, е необходимо на живо да се разгледат стопанствата и насажденията, които се стопанисват по метода. Известните стопанства, ръководени повече от 70 години според идеите на природосъобразното лесовъдство (Р. Burschel, J. Huss 1987), са посочени в *таблицата*.

Дейността в стопанствата, където се прилагат основните принципи на Дружеството за природосъобразно лесовъдство, се отличава със следните особености:

– Ползването, дори в зрелите части на насажденията, се разпределя по цялата площ. Това довежда до чести, но умерени вмешателства във всички площи.

– В зрелите части, разглеждани при конвенционалното лесовъдство като подлежащи на сеч, единичното ползване води до разтегляне на възобновителния период във времето. С това се получават структури, напомнящи на много бавна постепенна сеч, или се получават фемелни форми. В последния случай екстремно бавното напредване прелива в неравномерност и истинско разнообразие в така третирания насаждения. Запазването на такива форми е по-лесно, отколкото тяхното постепенно създаване от дървостойките на сечищната гора.

– При сечи в средновъзрастните насаждения се получават трайни светли участъци, които са подходящи за възобновяване по естествен или изкуствен път. Тези светли участъци могат да прераснат в двуетажни форми. При равномерно осветление младото насаждение се получава едноетажно и слабо диференцирано по възраст. При редуване на по-светли и по-тъмни петна се получават разлики във възобновяването и неравномерност в строежа по китки, групи или гнезда. Гората получава специфична вертикална и хоризонтална смесена структура.

– Рехавите светли участъци се получават в сравни-

телно младите гори от катастрофални събития или от решителната сеч на негодни дървета по принципа „некачественото се отсича, доброто остава“.

Тези необичайни изреждания в сравнително млади гори могат да са следствие и на стопански дадености, принудили в миналото собственика да посегне на запаса поради липсата на зрели и дозряващи насаждения. Получили са се обширни площи с ясно видими двуетажни форми.

– Навсякъде съществува стремеж да се работи с естественото възобновяване на гората. Неучастващите, но желани видове, се засаждат изкуствено.

Природосъобразното лесовъдство се отказва от голи сечи на малки или по-едри площи, като създава екологически условия според описаните при дългосрочните постепенните сечи. По същия начин може да се направи паралел с предимствата на изборните сечи, при които много автори изтъкват съображения относно близостта или отдалечеността до природата на главните форми за водене на стопанството. Недоразумение е да се мисли, че природосъобразното лесовъдство води до „естествени гори“. Напротив, това е един доста интензивен метод да се постигнат и да се задържат особено сполучливи ландшафтни форми и природно устойчиви състояния.

Добивни и приходни особености

Природосъобразното лесовъдство в приходната си част залага на две величини: светлинния прираст, който са способни да трупат зрелите дървета, и производството на едра дървесина, която да се продаде на най-висока възможна цена.

Стремежът е да се създават гори със значителен запас от едра дървесина, като прирастът по стойност на всеки един едър индивид да се задържа до най-високото възможно ниво, докато се достигне целевият диаметър. Предимствата се получават от по-високата продажна цена и ефективността на дърводобива (закон за единичния обем).

Според Ханес Майер (1984 г.) нетният доход при едрата дървесина нараства след изключване на разходите за сеч и извоз, което е едно съществено предимство.

Тази цел иска рехаво, свободно отглеждане на дървостоя. Загуби от прираст не могат да се очакват, защото своевременно се показва подраст и се създава подлес или пък в идеалния случай се образува трайно неравномерен строеж. Малкото точни изследвания на приходите и добивите, проведени в горите, стопанисвани дългосрочно по принципите на природосъ-

Herzoglich Oldenburgisches Forstamt Lehnstamm, Holstein	Широколистни гори
Gräfl. Bernstorff'sches Forstamt Gartow, Niedersachsen, Lüchower Niederung	Бял бор, дугласка
Forstbetrieb Sauen (ehem. Forstverw. August Bier), Brandenburg	Преобразуване на борови монокултури в широколистно-борови гори
Staatl. Forstamt Stauffenburg, Niedersachsen, Harzvorland	Широколистни и иглолистни гори
Holzinteressenten Keula, Keula, Nordthüringen, Dün-Hainleite	Букови изборни гори
Schenk zu Schweinsberg'sches Forstamt Schweinsberg b. Marburg, Hessen	Широколистни и иглолистни гори
Forstamt Eibenstock, Sachsen, Westergelände	Смърчови фемелни гори
v. Rotenhan'scher Forstbetrieb, Rentweinsdorf, Unterfranken, Hassberge	Широколистни и иглолистни гори
Gräfl. Neipperg'sche Forstverwaltung, Schwaigern, Nordwürttemberg	Широколистна гора
v. Aretin'scher Forstbetrieb, Haidenburg, niederbayern. Tertiärhügelland	Широколистни и иглолистни гори

образното лесовъдство показват ясно подобрене на прираста по стойност. Всички съображения по отношение на доходите, изложени вече при постепенната сеч, двуетажните форми, оставянето на надлесни дървета и изборните гори могат да се приложат и по отношение на много от похватите на природосъобразното стопанисване.

Смесените насаждения са една от главните цели на стопанствата. Възможни и желани са и случайни смесени насаждения, където съжителстват дървета от различни типове гора – например смърч/зимен дъб, ясен/ела. Комбинирането на различни видове има и практически предимства, като се съчетават взаимно допълващи се видове – например светлолюбиви/сенкоиздръжливи, пионерни видове/климаксни видове, дървета с плитка коренова система/дървета с дълбок централен корен. Чуждестранните дървесни видове се толерират, стига да не преобладават в състава. Дугласката се смята за желан елемент, който носи значителни приходи. Към сертификацията по системите FSC и PEFC Сдружението има неутрално отношение като към дело на отделния собственик.

При смърча за по-добра устойчивост е желателно да се постигне съотношение

височина:диаметър на гръдна височина (h:d) под 80. Доброто самоокастрияне не е единствена цел и е разумно да се прилага кастрене, което е и допълнителен аргумент за ценообразуване при продажба. Много тесните и равномерни годишни кръгове също не са приоритет. Защитата срещу корояди трябва да се осъществи със собствените сили на смърча. Мощната корона и добре развитата коренова система водят до по-добра виталност и устойчивост при сухи периоди. Тогава смърчът е способен да се пребори с короядите чрез смолоотделяне.

Като надлесни дървета са подходящи тези видове, които имат дълбока коренова система, груба кора, която не прегаря от слънцето, и не образуват водни леторасли. Тези изисквания ограничават избора и го свеждат до бял бор и лиственица. Надлесните дървета от дъб и бук са възможни, но те са придружени от сенкоиздръжливи видове (бук, габър, липа), за да имат чисти и гладки стъбла.

Според Баадер (1941 г.) надлесните дървета от бял бор за период от 80 до 160 години увеличават обема си от 2.3 до 4.6 пъти, като този обем е съставен до голяма степен от ядровина с висока стойност. Продажната цена на този материал като суровина за мебели и вътрешно обзавеж-

Трябва ти

ДУРВАЛ

<https://durval.eu>

дане е висока. При надлесните дървета прирастът по височина е почти преустановен и индивидът увеличава само своя диаметър.

Годишният финансов резултат, както и при сечищната гора, е сбор от финансовите резултати при различните мероприятия – разходи за култури, прочистки без материален добив, отглеждане с добив и продажба, ползване от възобновителни сечи и административни разходи (Марков, 2021). Тези резултати могат да са както отрицателни, така и положителни.

$F(\text{год.}) = (-c) + F1 + \dots + Fi + Fu - v$, където:

c – разходи за култури;

v – данъци и счетоводно обслужване;

$F1...Fi$ – финансови резултати от ползване от отгледни сечи с разходи за маркетинг;

Fu – финансов резултат от ползване от възобновителни сечи с разходи за маркетинг.

При частната гора годишните административни разходи са минимални. Разходите за създаване на култури отпадат, защото се работи с естественото възобновяване. При широколистните в някои случаи успешно се прилага формулата „дърва за горене срещу труд при отглеждането“. При иглолистните собственикът има интерес да търси възможности за пласмент на технологична дървесина. При нея минималното количество за добив и продажба е един сортиментоз с ремарке. Използват се всички възможности за намаляване на разходите и увеличаване на приходите. Частният собственик е в по-изгодна позиция в сравнение с държавната администрация, защото е само данъчно задължен и не е длъжен да пише отчети, доклади, концепции, стратегии и прочие и се грижи само за своята гора. Горските работници трябва да владеят техниката за отглеждане и добив, да познават отделните растежни особености на дървесните видове, да са добронамерени и търпеливи. Сред собствениците на гори се срещат самоуки и високообразовани хора, започнали да се интересуват от горско дело първоначално от публикациите на Валтер Шеделин и Ханс Лайбундгуд и самостоятелно достигнали до идеите на природосъобразното стопанство.

Значение и оценка

Значението на тази стопанска форма нараства. Понастоящем германското дружество „Работна група за природосъобразно горско стопанство“ има 2900 членове, които плащат членски внос. Читателите на списанието са много повече. Броят на активните членове се увеличава с 5 % всяка година. В дружеството членуват директори на горски стопанства, горски служители от всякакъв ранг, собственици на гори, студенти по горско стопанство и граждани. То е колективен член на организацията Pro Sylva. Членовете му са ангажирани професионалисти и оформените от тяхната дейност лесничейства показват всички признаци на грамотно, неконвенционално и икономически успешно горско дело. С тяхна помощ започнатата от Мьолер с понятието „Dauerwald“ дискуссия продължава да е жива. Дълго време споровете са се водили с меси-

анско усърдие от последователите и противниците на идеята, но сега вече се появява ново, по-трезво и практическо възприемане. Не на последно място това по-пресметливо отношение идва след изчистването на дискусиата от емоционалните идеи за „горския организъм“, от учението на Век за „стадиите в строежа на гората“ и теорията на Г. Бакман за органичното и астрономическото време. Последните две не са намерили потвърждение от съвременната наука (E. Liebold, 1957, J. Schütz, 1969). Това помага да се дефинира една ясна производствена линия: месторастене – дървесни видове – отглеждане – приходи. Демонстрацията на живо в дълготрайно стопанисваните гори според метода позволява на наблюдателите да се уверят, че резултатите са реални и че последователният отказ от гола сеч, систематичното създаване на смесени гори, използването на естественото възобновяване и отлагането на главните сечи до рентабилни едри диаметри е една възможна и печеливша концепция. Тази концепция се претворява на дело, когато практическото лесовъдството стане основното ядро на горския труд.

Състоянието е следствие и от интензивната работа на лесничейите от всякакъв ранг. Тук трябва да напомним за отговора, даден от фон Калич през 1911 г. на въпроса, отправен му от Мьолер, как е постигнал такъв успех: „Никога не използвам гола сеч и отглеждам цялата си гора, маркирайки лично и ежегодно“. Тази максима трябва да е задължителна и за конвенционалната гора, но става още по-актуална, когато в сечищните насаждения се работи в посока неравномерен строеж, смесени гори и едра дървесина за главна сеч.

Площите в Германия, заети от насаждения, стопанисвани по принципите на природосъобразното лесовъдство, се увеличават със всяка година. Концепцията за природосъобразното горско стопанство не е някаква специална форма. Тя трябва да се възприема като лишен от рискове опит да се изградят по-ценни и наситени с едра и печеливша дървесина смесени гори, като се променят съществуващите дървостои. Изключвайки голата сеч, за целта се използват всички методи, които изглеждат подходящи и разумни. Крайното състояние на насажденията са особено бавните фази на постепенната сеч, двуетажните форми, насажденията с надлесни дървета, групово-изборните форми и истинската изборна гора.

Изходното състояние за природосъобразната стопанска гора са еднообразните и едновъзрастни сечищни насаждения. Тяхното преобразуване може да стане само в течение на дълъг преходен период. Колкото по-плътни и неустойчиви са първоначалните дървостои, толкова по-трудно е преминаването. Ползването не се концентрира на сечища, а се извършва равномерно по цялата площ и това прави грижливата работа по маркирането особено важна. Умелото усвояване с горски пътища и спазването на пространствен ред при сечите и извозването има първостепенно значение за успеха.